

CHIẾN LƯỢC BẢO TỒN DI SẢN VĂN HÓA SONG HÀNH PHÁT TRIỂN DU LỊCH

HOÀNG THỤY ANH

Hội Văn học Nghệ thuật tỉnh Quảng Bình

Việt Nam, với nhiều lễ hội truyền thống đậm đà bản sắc dân tộc, là một điểm đến hấp dẫn đối với du khách yêu thích văn hóa. Trong đó, Tết Nguyên đán, lễ hội lớn nhất và lâu đời nhất, là một nguồn du lịch quý giá góp phần quan trọng vào sự phát triển kinh tế của đất nước.

Tết Nguyên đán có nhiều tên gọi như Tết Cả, Tết Ta, Tết Âm lịch, Tết Cổ truyền. Không khí linh thiêng và nhộn nhịp của Tết Nguyên đán diễn ra khắp nơi, từ không gian nhỏ của gia đình đến không gian rộng lớn của miếu, đình, chùa, trung tâm đô thị, hành chính văn hóa, các thành phố... thu hút hàng triệu du khách đến khám phá, trải nghiệm.

Khi đời sống ngày càng được nâng cao, nhu cầu thỏa mãn trải nghiệm tinh thần, hiểu biết, thưởng thức, nghỉ ngơi,... của con người càng lớn thì Tết Nguyên đán không chỉ là dịp trở về mà còn là dịp để con người cùng nhau “đi”. Thực chất, đi trong dịp tết cũng là một cách thể hiện cuộc trở về khác. Đi giúp con người nhận thêm tình yêu nguồn cội, cảm nhận những đặc sắc của giá trị truyền thống và tự làm giàu đẹp cái tâm, cái đức của mình.

Tết Nguyên đán là sản phẩm du lịch độc đáo

Tết Nguyên đán là thời cơ, cơ hội cho ngành du lịch thể hiện nội lực của mình, khai thác hiệu quả các lợi ích, phối hợp nhịp nhàng giữa vui chơi và mua sắm, giữa tìm hiểu giá trị văn hóa với thưởng thức ẩm thực, giữa chứng kiến và tham gia trải nghiệm từ sự đa dạng các hoạt động, nghi lễ. Hầu hết trong các chuyến du lịch, du khách không chỉ thỏa mãn sở thích xê dịch, giải trí, thư giãn, mua sắm mà còn mong muốn được khám phá, trải nghiệm bản sắc văn hóa vùng đất mà mình đến thông qua những sản phẩm độc đáo chứa đựng giá trị văn hóa lịch sử.

Mỗi vùng miền trên dải đất chữ S đều có

không gian văn hóa lễ hội Tết Nguyên đán riêng, đậm dấu ấn của đất và người nơi đó. Đây là lợi thế để các nhà kinh doanh du lịch đa dạng mô hình du lịch, phát huy và quảng bá nguồn tài nguyên du lịch. Do đó, khai thác du lịch dịp Tết Nguyên đán, ngành du lịch phải có chiến lược hợp lý, đảm bảo sự vững bền và thu hút được du khách đến trải nghiệm. Ngành du lịch có thể đưa tết đến gần hơn với mọi nhà, rút ngắn khoảng cách về địa lý, văn hóa, tín ngưỡng, phong tục tập quán thông qua việc tăng cường quảng bá, marketing, kết hợp du xuân với du lịch văn hóa. Cụ thể, các nhà kinh doanh du lịch có thể khai thác nét riêng biệt của những phiên chợ tết, khai thác nguồn tài nguyên hang động, khai thác các hoạt động văn hóa, các trò chơi hướng đến tâm thức tết, thiết kế các sản phẩm phục vụ du lịch đậm hương vị tết,... Các hoạt động vui chơi giải trí trong Tết Nguyên đán là một phần không thể thiếu vì nó mang đến niềm vui, sự háo hức, sinh động, giảm bớt sự quen thuộc, nhàm chán của phần lễ nhưng ngành du lịch phải cho du khách nhận thức được phần lễ mới là cái lõi của giá trị văn hóa.

Quảng Bình là vùng đất hẹp của miền Trung với đất đai khô cằn, khí hậu khắc nghiệt nhưng lại là nơi lưu giữ những giá trị văn hóa lịch sử phong phú và đa dạng. Tết Nguyên đán là một trong những nét đẹp tiêu biểu của văn hóa Quảng Bình, thu hút đông đảo người dân bản địa và du khách đến tham quan, khám phá.

Đến với Quảng Bình dịp Tết Nguyên đán, các địa điểm du lịch được người dân và du khách chọn lựa như Quảng trường Hồ Chí Minh, Quảng trường biển Bảo Ninh (TP. Đồng Hới), Đền Thánh mẫu Liễu Hạnh (huyện Quảng Trạch), núi Thần Đinh (huyện Quảng Ninh), chùa Đại Giác (TP. Đồng Hới), chùa Hoàng Phúc (huyện Lệ Thủy),... Những nghi lễ tết Nguyên đán cũng được tổ chức ở các điểm này.

Tuy nhiên, động Thiên Đường, sông Chày - hang Tỏi, động Phong Nha, Tiên Sơn, suối nước Moọc,... của Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng luôn là những điểm du lịch hấp dẫn du khách trong thời gian này.

Theo thông tin của Sở Du lịch Quảng Bình, tính từ ngày 20/1/2023 đến 26/1/2023, tổng số khách du lịch đến Quảng Bình ước đạt khoảng 110.000 lượt khách, gấp 3,33 lần so với dịp Tết Nhâm Dần 2022 (33.000 lượt khách). Khách quốc tế đến tham quan khoảng 2.500 lượt (<https://sdl.quangbinh.gov.vn>). Trong đó, lượng khách đến tham quan tại Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng hơn 11.000 lượt, tăng 148% so với cùng kỳ, khách trong nước đạt 10.041 lượt, khách quốc tế đạt 994 lượt (<https://www.baoquangbinh.vn>). Những số liệu này phần nào đã chứng minh chiến lược, công tác tổ chức Tết Nguyên đán rất chất lượng, hiệu quả của du lịch văn hóa Quảng Bình nói chung và Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng nói riêng.

Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng là nguồn tài nguyên về hang động và giàu có về các giá trị văn hóa lịch sử được UNESCO công nhận là Di sản Thiên nhiên thế giới với tiêu chí “Địa mạo địa chất” vào ngày 5/7/2003; công nhận là Di sản Thiên nhiên thế giới lần thứ hai theo tiêu chí “Đa dạng sinh học” vào ngày 8/7/2015. 20 năm vươn tầm quốc tế, Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng đã không ngừng nỗ lực bảo tồn nguyên vẹn, phát huy các giá trị, trở thành viên ngọc quý, động lực phát triển kinh tế của tỉnh Quảng Bình và là khu du lịch Quốc gia lõi cuốn du khách thập phương. Trong khu vực này, du khách không chỉ chiêm ngưỡng vẻ đẹp thần tiên, kỳ vĩ của thiên nhiên mà còn có thể khám phá nhiều lễ hội truyền thống như: Lễ hội Đập trồng, lễ hội Lấp lỗ, lễ hội Đám trâu, lễ hội Cầu mùa, nghệ thuật Hát Bội (Tuồng),... của các tộc người Chứt, Bru-Vân Kiều và người Kinh.

Sau hai năm bị ảnh hưởng nặng nề bởi đại dịch Covid-19, Quảng Bình đã có những chính sách, biện pháp tiếp tục phát triển và nâng cao công tác quản lý, bảo vệ các giá trị cốt lõi của Di sản Thiên nhiên thế giới Vườn Quốc gia Phong

Nha - Kẻ Bàng, trong đó, lĩnh vực du lịch văn hóa được quan tâm đặc biệt. Ngành du lịch Quảng Bình đã và đang thực hiện tròn vai là cầu nối giữa cung và cầu, khai thác song hành giữa các giá trị vật chất và tinh thần, linh thiêng, tín ngưỡng và thể tục, đời thường. Cụ thể, trong thời gian diễn ra Tết Nguyên đán, ngành du lịch Quảng Bình đã tổ chức nhiều tour trọn gói, tổ chức nhiều chương trình hay, lý thú. Đặc biệt, chương trình tái hiện không gian chợ quê với nhiều hoạt động như viết câu đối đỏ, thư pháp, bói Kiều, nặn tò he,... nhiều món hàng dân dã, đậm chất quê như bánh chưng, bánh đúc..., và nhiều mặt hàng thủ công mỹ nghệ độc đáo đã để lại nhiều ấn tượng khó quên cho du khách.

Đến với không gian chợ quê này, du khách được hòa vào niềm vui dân dã, gần gũi, đậm yếu tố tôn giáo, tín ngưỡng truyền thống. Du khách trải nghiệm chợ quê như là một sự trải nghiệm văn hóa, để hiểu mình, để mua ký ức, để hiểu phong tục tập quán của “người muôn năm cũ”. Chính hoàn cảnh này đã tạo ra sự tương hỗ giữa du khách và du lịch, du khách trở thành cầu nối lan tỏa nét đẹp văn hóa, quảng bá hình ảnh Phong Nha - Kẻ Bàng nói riêng và Quảng Bình nói chung đến với bạn bè khắp nơi.

Song hành bảo tồn di sản văn hóa và phát triển du lịch

Di sản văn hóa là một trong những tài sản vô giá được tạo nên bởi sự kết tinh trí tuệ, tài năng, lao động và tâm hồn của con người, được lưu truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác, không gì có thể thay thế được. Di sản văn hóa không chỉ phản ánh cội nguồn, đời sống tinh thần, bản sắc dân tộc mà còn là nguồn tài nguyên quan trọng góp phần thúc đẩy kinh tế - xã hội phát triển. Vì thế, việc bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa là nhiệm vụ quan trọng của mỗi dân tộc.

Các nghiên cứu đều cho rằng, du lịch đóng vai trò thiết yếu như nâng cao đời sống kinh tế, tăng thu nhập cho người dân. Khi người dân địa phương có được những lợi nhuận từ di sản văn hóa, tự bản thân họ sẽ ý thức hơn về giá trị của di sản văn hóa và tích cực tham gia vào các hoạt động bảo tồn, phát huy di sản văn hóa. Du lịch văn hóa hỗ trợ việc gìn giữ, trùng tu tôn tạo di

sản văn hóa, những nghệ nhân được thỏa mãn đam mê với nghề, vực dậy những ngành nghề thủ công mỹ nghệ truyền thống, nhiệt huyết truyền lửa cho các thế hệ trẻ, góp phần thúc đẩy, phát triển các hoạt động nghiên cứu, bảo tồn di sản văn hóa.

Nhưng thực tế cho thấy, giữa phát triển du lịch và bảo tồn di sản văn hóa lại có không ít mâu thuẫn. Quản lý du lịch tốt sẽ đảm bảo sự bền vững, tuổi thọ của di sản, ngược lại, quản lý du lịch kém, tận dụng, khai thác các di tích văn hóa không hợp lý sẽ gây ảnh hưởng nghiêm trọng đến giá trị di sản văn hóa. Có thể kể ra một số tác động tiêu cực của du lịch ảnh hưởng đến di sản văn hóa, làm thay đổi, mai một di sản văn hóa và khiến ngành du lịch văn hóa không phát triển bền vững, lâu dài và không thể phát triển đồng bộ với di sản văn hóa như: Tài nguyên văn hóa bị lạm dụng; các giá trị văn hóa truyền thống bị biến tướng do chạy theo nhu cầu của du khách; môi trường sinh thái bị phá hủy; những hoạt động văn hóa truyền thống bị thương mại hóa, thay đổi chức năng; nhiều hành vi không tốt đẹp của con người tác động trực diện lên di sản văn hóa; cơ sở hạ tầng chưa đảm bảo bảo tồn di sản văn hóa,... Ví như ở Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng, tiềm năng du lịch chưa được khai thác cân xứng, còn nhiều giá trị độc đáo chưa được đầu tư, khai thác; chất lượng dịch vụ còn một số bất cập, tác động nhiều đến môi trường sinh thái, bản sắc văn hóa và giảm thiện cảm đối với du khách;...

Vì vậy, để tìm ra hướng đi, giải pháp phù hợp phát triển du lịch, ngành du lịch phải căn cứ vào đặc điểm văn hóa riêng biệt của mỗi vùng miền, xem xét các nguyên nhân chủ quan lẫn khách quan gây hại đến di sản và môi trường, tìm hiểu nhu cầu thay đổi của thị trường, tích hợp với cộng đồng đảm bảo nguồn thu nhập và cơ hội được điều tiết công bằng, chọn lựa giải pháp thể hiện thế mạnh trên thị trường du lịch toàn cầu. Thứ nữa, để phát triển du lịch thành ngành kinh tế mũi nhọn cần đa dạng hóa, nâng cao chất lượng các loại hình dịch vụ, sản phẩm du lịch, đồng thời tạo điều kiện thuận lợi cho

các cá nhân, doanh nghiệp cùng tham gia.

Mâu thuẫn giữa ngành du lịch và ngành di sản văn hóa không thể dễ dàng giải quyết nếu không có sự thỏa thuận, hợp tác, cân bằng từ hai phía. Cả hai đều dựa vào cái lõi di sản, lấy di sản làm mục đích và phương tiện. Do vậy, ngoài sự tác động của các yếu tố khách quan như thời gian, thời tiết, vị trí địa lý, cả hai cần xóa bỏ những xung đột và cùng hợp tác, tạo thuận lợi để đi lên thông qua việc cân bằng giữa lợi ích kinh tế và lợi ích văn hóa, phát huy nguồn tài nguyên văn hóa, đảm bảo môi trường sinh thái trên cơ sở đồng bộ, đồng hành, thực sự tôn trọng nhau. Để phát triển du lịch bền vững, không chỉ là sự nỗ lực, phối hợp chặt chẽ từ hai ngành này mà còn cần sự nỗ lực của mỗi cá nhân, cơ quan, ban, ngành, cộng đồng, quốc gia.

Trong bối cảnh hội nhập kinh tế diễn ra trên quy mô lớn, Tết Nguyên đán Việt Nam vẫn là sản phẩm văn hóa đặc sắc, hấp dẫn, là nguồn tài nguyên vô cùng quan trọng đối với ngành du lịch. Mô hình du lịch văn hóa này sẽ tạo nên thế mạnh, chỗ đứng riêng của người Việt. Thông qua hoạt động kinh doanh du lịch, Tết Nguyên đán trở thành một sản phẩm du lịch đặc biệt, thú vị, mang đến cho du khách những trải nghiệm trọn vẹn bằng mọi giác quan. Du khách có thể cảm nhận giá trị truyền thống hiện hữu sống động trong các lễ hội và có thể mang ký ức văn hóa về nhà của mình. Ngược lại, thông qua lễ hội Tết, hoạt động kinh doanh du lịch thúc đẩy sự phát triển kinh tế, văn hóa, đồng thời bồi đắp những giá trị nhân văn và nhân bản của đất nước.

Ngày Tết, đi cũng có nghĩa là về. Đi để về với những giá trị văn hóa truyền thống đậm chất Việt. Chính sách, chiến lược phát triển du lịch song hành bảo tồn di sản văn hóa, đặc biệt là di sản văn hóa Tết cổ truyền của ngành du lịch Quảng Bình là một hướng đi đúng đắn, góp phần bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống. Khi du khách đến với Quảng Bình, họ sẽ được trải nghiệm những nét văn hóa đặc sắc, từ những lễ hội truyền thống, loại hình nghệ thuật dân gian đến những di tích lịch sử, văn hóa, tín ngưỡng độc đáo ■